

تمدن اسلامی در عصر امویان

دکتر محمد سپهری

سپهری، محمّد، ۱۳۴۴ -
تمنّ اسلامی در عصر امویان / تألیف: محمّد سپهری. - تهران: نورالثقلین،
۱۳۸۵.

۴۵۶ ص.

ISBN 964-7412-31-2 : ۴۵۰۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۴۴۷] - ۴۵۶، همچنین به صورت زیر نویس.

نمایه.

۱. سندن اسلامی. ۲. امویان. الف. عنوان.

ت ۲۳ / ۳۶ / ۸۵ / ۹۷۶۷۱ DS / ۰۹ / ۰۹

۸۳-۳۳۵۶۰ م

کتابخانه ملی ایران

www.pubnoor.com

www.yanoor.ir

خرید اینترنتی:

انتشارات نورالثقلین

- ناشر: انتشارات نورالثقلین
- عنوان: تمنّ اسلامی در عصر امویان
- مؤلف: دکتر محمّد سپهری
- سال انتشار: ۱۳۸۵
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۵
- شمارگان: ۳۰۰۰
- حروفچینی و لیتوگرافی: امید
- چاپ و صحافی: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
- طرح جلد: مجید ذاکری
- قیمت: ۴۵۰۰ تومان
- شابک: ۲ - ۳۱ - ۷۴۱۲ - ۹۶۴
- ISBN: 964-7412-31-2

فهرست

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۳	بخش اول - کلیات
۱۵	فصل اول. بررسی و نقد منابع
۲۷	فصل دوم. شناخت واژه‌ها
۲۷	۱. تمدن
۳۷	۲. علم
۴۷	۳. تمدن اسلامی
۴۹	فصل سوم. قلمرو خلافت امویان
۵۵	فصل چهارم. عصر زمامداری امویان
۵۵	۱. خلافت امویان (۴۱ - ۵۱۳۲ هـ.)
۸۴	۲. علل سقوط امویان
۸۷	بخش دوم - ساختار جامعه امویان
۸۹	فصل اول. ساکنان
۸۹	۱. عنصر عرب
۹۱	۲. عنصر ایرانی
۹۳	۳. عنصر رومی
۹۴	۴. عنصر سیاه
۹۷	فصل دوم. ادیان و مذاهب
۹۷	۱. مسلمانان
۹۸	۲. ذمیان
۱۰۳	فصل سوم. فرق و مذاهب

۱۰۴	۱. شیعه
۱۱۷	۲. مرجئه
۱۲۱	۳. خوارج
۱۲۷	۴. قدریه
۱۳۲	۵. جبریه
۱۳۶	۶. معتزله
۱۴۳	فصل چهارم. طبقات اجتماعی
۱۴۳	۱. اشراف
۱۴۵	۲. آزادگان
۱۴۷	۳. موالی
۱۵۸	۴. بردگان
۱۶۵	بخش سوم - علم در عصر امویان
۱۶۷	فصل اول. مراکز علم در عصر امویان
۱۶۷	۱. مراکز علم پیش از اسلام
۱۷۷	۲. مراکز علم پس از اسلام
۱۹۳	فصل دوم. علوم دخیله و عقلی
۱۹۳	۱. علوم دخیله
۱۹۷	۲. علوم عقلی
۲۰۱	فصل سوم. علوم نقلی
۲۰۱	۱. قرائت و تفسیر قرآن
۲۰۵	۲. حدیث
۲۱۷	۳. فقه
۲۳۰	۴. تاریخ
۲۳۹	فصل چهارم. علوم زبانی و ادبی
۲۳۹	۱. علوم زبانی
۲۴۱	۲. ادبیات
۲۵۰	۳. فنون خاص شعری
۲۵۱	فصل پنجم. آموزش و نهادهای آموزشی
۲۵۱	۱. آموزش

۲۵۳	۲. نهادهای آموزشی
۲۶۱	۳. شیوه‌های آموزش
۲۶۳	بخش چهارم - تمدن در عصر امویان
۲۶۵	فصل اول. سازمان سیاسی امویان
۲۶۵	۱. خلافت
۲۷۶	۲. امارت
۲۷۹	فصل دوم. سازمان قضایی امویان
	۱. منصب قضا
۲۷۹	۲. شرایط قاضی
۲۸۰	۳. دیوان مظالم
۲۸۳	فصل سوم. سازمان اداری امویان
۲۸۳	۱. تشکیلات اداری
۲۹۸	۲. تقسیمات کشوری
۳۰۱	فصل چهارم. سازمان مالی امویان
۳۰۲	۱. منابع مالی امویان
۳۲۳	۲. اصلاحات مالی
۳۲۸	۳. سکه اسلامی
۳۳۲	۴. پدیده‌های مالی
۳۳۷	فصل پنجم. سازمان نظامی امویان
۳۳۸	۱. سپاه امویان
۳۳۸	۲. آرایش سپاه
۳۴۰	۳. نیروی دریایی
۳۴۳	فصل ششم. هنر در عصر امویان
۳۴۵	۱. موسیقی
۳۵۸	۲. معماری
۳۷۵	نتیجه
۳۷۹	فهرستها

مقدمه

پس از شهادت امام علی (ع) در رمضان سال چهل هجری بدست عبدالرحمن بن ملجم مرادی مردم با فرزندش امام حسن مجتبی (ع) به خلافت بیعت کردند. امام حسن (ع) پس از چند ماه بنا به مصلحت وقت که خود بهتر از همگان بدان آگاه بود، با معاویه بن ابی سفیان صلح و خلافت را بدو تسلیم کرد. بدین ترتیب خلافت به امویان منتقل شد. این خاندان نزدیک به یک قرن از سال ۴۱ تا سال ۱۳۲ هجری به عنوان جانشینی پیغمبر (ص) بر مسلمانان حکمرانی کردند. آنان دو تیره بودند: تیره سفیانی با سه خلیفه (خلافت: ۴۱ - ۶۴ ه) و تیره مروانی با یازده خلیفه (خلافت: ۶۴ - ۱۳۲ ه). در این میان معاویه، عبدالملک بن مروان و هشام بن عبدالملک به سیاست و مملکتداری شهره بودند و سه برید (یزید بن معاویه، یزید بن عبدالملک و یزید بن ولید) به زن، شعر، شراب و شکار مشغول.

صیرف نظر از عدم مشروعیت حاکمیت اموی که لاف از نظر شیعه مسلم و قطعی است، این پژوهش در پی آن است که به این پرسش پاسخ دهد که: مسلمانان در مدت نزدیک به یک قرن زمامداری امویان بر جهان اسلام در زمینه علم و تمدن چه دستاوردهایی داشتند؟ کارنامه مسلمانان عصر اموی در این باره چیست؟ اوج شکوفایی (عصر طلایی) تمدن اسلامی در عصر اول عباسیان (۱۳۲ - ۲۳۲ ه) است. همین امر موجب رواج این عقیده شده که آنچه در زمینه پیشرفت و توسعه علم و تمدن اسلامی انجام شده در اثر اقدامات خلفای عباسی و مرهون حمایت و تشویق آنان از علم و عالمان و صرف هزینه‌های فراوان در این راه بوده است. به موجب این دیدگاه حکمرانان و مسلمانان پیش از عصر عباسی نقش مهمی در راه

گسترش و شکوفایی تمدن اسلامی که به لحاظ طول مدت و دستاوردهای شگرف علمی و فرهنگی یکی از تمدنهای بزرگ بشری بشمار آمده، نداشته‌اند.

این پژوهش در پی آن است که با مطالعه و کاوش در متون تاریخی اسلام به این پرسش پاسخ دهد که دیدگاه مذکور تا چه اندازه صحیح است؟ آیا می‌توان پذیرفت که این تمدن بزرگ مبنی و مسبوق به تلاشها، کوششها و رویکردهای مسلمانان و خلفا و حکمرانان پیش از عصر عباسیان نباشد؟ مگر بین امت اسلامی عصر اموی و امت اسلامی دوره عباسی هیچگونه ارتباطی وجود ندارد؟ آیا با رفتن امویان، مسلمانان تغییر ماهیت دادند؟ مگر در عصر اول عباسیان چه اتفاقی روی داد که تمدنی عظیم که هنوز آثار آن در تمدن جهانی آشکار است به یکباره پیدا شد؟ آیا می‌توان پذیرفت که علم و تمدن بدون فراهم شدن مقدمات و طی مراحل به شکوفایی برسد؟

برای پاسخ به پرسش اصلی تحقیق نقش و سهم مسلمانان عصر اموی در شکل‌گیری علم و تمدن اسلامی چیست؟ حدود سه سال در متون و منابع اصیل و دست اول تاریخ اسلام که در فصل اول مورد نقد و بررسی قرار گرفته و فهرست آن در پایان کتاب آمده، مطالعه و تحقیق شده است. آنگاه مطالعات و تحقیقات انجام شده طی چهار بخش با عناوین: کلیات، ساختار جامعه امویان، علم و تمدن در عصر امویان ارائه و در پایان نتیجه‌گیری شده است.

بخش نخست به بررسی و نقد منابع، شناخت واژه‌ها، گستره جغرافیایی و عصر زمامداری خلفای اموی اختصاص دارد. در بخش دوم ساختار جامعه اموی در قالب ساکنان، ادیان، فرق و مذاهب، و طبقات اجتماعی مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفته است. در بخش سوم درباره علم در عصر امویان طی چند فصل با عناوین: مراکز علم، علوم دخیله و عقلی، علوم نقلی، علوم ادبی و آموزش و نهادهای آموزشی عصر اموی تحقیق شده است. در بخش چهارم از پدیده‌ها و مؤسسات تمدنی عصر اموی تا حدودی به تفصیل بحث و بررسی شده است. در این بخش

سازمانهای سیاسی، اداری، مالی، قضایی و نظامی عصر اموی مطالعه شده و در فصل جداگانه‌ای به هنر در دو قسمت: موسیقی و معماری اسلامی در این عصر پرداخته شده است. در نهایت نتیجه تحقیقات در پاسخ به پرسش اصلی تحقیق ارائه شده است.

امیدوارم این پژوهش بتواند ضمن ارائه پاسخی صریح و روشن به پرسش طرح شده، به عنوان یک منبع و متن درسی برای دانشجویان رشته تاریخ و تمدن ملل اسلامی مفید واقع شود و مؤسسات پژوهشی در زمینه تاریخ علم و تمدن و نیز سایر علاقمندان به تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی از آن بهره ببرند.

۱۵ مهرماه ۸۳

تهران: محمد سپهری